

УДК 658.5:338.43(477)

Мискін Ю.І.

**ГАЛУЗЕВІ ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА ЇХ ВПЛИВ НА
АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МЕНЕДЖМЕНТУ**

У статті систематизовано галузеві особливості діяльності сільськогосподарських підприємств та визначено їх вплив на аналітичне забезпечення управління.

Ключові слова: *аналітичне забезпечення, управління, галузеві особливості, сільськогосподарські підприємства.*

Постановка проблеми. В Україні є свої особливості географічного розташування, ментальності населення та історичного розвитку. Вони презентують країну на рівні світового співтовариства як сільськогосподарську державу. Але у стратегічно важливій галузі, де Україна має національні та природні потенційні можливості, існує проблема забезпечення конкурентоздатності сільськогосподарських товаровиробників. Після вступу до Світової організації торгівлі це питання набуло ще більшої актуальності, адже тепер українські сільськогосподарські підприємства конкурують не лише між собою, а і з іноземними суб'єктами господарювання, які крім того, що давно розглядають Україну як потенційний ринок сільськогосподарської продукції, ще й значно краще пристосовані до ведення діяльності в умовах ринкової економіки.

Вихід на сільськогосподарський ринок України закордонних підприємств вимагає від вітчизняного товаровиробника оптимізації усіх наявних ресурсів. В іншому випадку вони можуть стати неконкурентоспроможними.

Результативність діяльності сільськогосподарських підприємств значною мірою залежить від ефективного управління, яке ґрунтується на якості його аналітичного забезпечення.

З метою поліпшення інформаційної бази менеджменту актуальним постає питання вивчення галузевих особливостей діяльності сільськогосподарських підприємств та визначення їх впливу на аналітичне забезпечення управління.

Різноманітні аспекти удосконалення аналітичного забезпечення управління діяльністю сільськогосподарських підприємств досліджували: О.Д. Гудзинський [2; 3], Г.Г. Кірейцев [2; 3], М.І. Ковальчук [4], І.Д. Лазаришина [5], В.К. Савчук [2; 9], М.Г. Чумаченко [7], А.Д. Шеремет [11], С.І. Шкарабан [11] та інші вчені. Незважаючи на те, що значних результатів у розв'язанні наукових проблем теорії, методології та організації аналітичного процесу вже досягнуто, питання їх адаптації до сучасних умов господарювання залишаються невивченими або вивченими не в повному обсязі. Поряд з цим,

тенденція до диференціації та інтеграції економічних наук, розвиток конкурентного середовища ставлять нові завдання перед науковцями щодо постійного уточнення змісту аналізу, його завдань, функціональних можливостей, об'єктів, суб'єктів, методик і процедур. Від їх вирішення залежить подальший розвиток та поліпшення аналітичного забезпечення управлінських рішень, що дає можливість оптимізувати систему управління, підпорядковану підвищенню конкурентоспроможності вітчизняних сільськогосподарських підприємств.

Метою статті є систематизація галузевих особливостей та визначення їх впливу на аналітичне забезпечення управління діяльністю сільськогосподарських підприємств.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи галузеві особливості діяльності аграрних підприємств, варто відзначити, що серед них є суб'єктивні – ті, які обумовлені фактичним станом управління суб'єктами господарювання в Україні, та об'єктивні – спричинені особливостями сільськогосподарського виробництва.

Для визначення суб'єктивних галузевих особливостей проаналізуємо фактичний стан діяльності сільськогосподарських підприємств.

Перш за все варто зазначити, що з моменту здобуття Україною незалежності в аграрному секторі економіки було проведено низку кардинальних реформ. До них можна віднести приватизацію об'єктів агропромислового комплексу, розвиток нових форм господарювання на селі, постійні зміни в регулюванні земельних відносин. За таких умов об'єктивно важко сподіватися на отримання позитивних результатів у всіх сферах сільськогосподарської діяльності одночасно. Основна увага власників та керівників сільськогосподарських підприємств у такій ситуації зосереджена на пристосуванні до нових умов господарювання. Питання удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління, не зважаючи на їх важливість, відійшли значною мірою на другорядний план.

Незважаючи на економічні і соціальні труднощі, що сьогодні існують на сільськогосподарському ринку, кількість суб'єктів, які займаються сільськогосподарською діяльністю протягом 2000 – 2010 років, збільшувалася.

Значна кількість суб'єктів господарювання на сільськогосподарському ринку України дає підстави розглядати його як ринок з чистою (досконалою) конкуренцією і відповідно низьким рівнем монополізації. Це обумовлено тим, що пропозицію сільськогосподарської продукції створює велика кількість незалежних між собою товаровиробників. При цьому продукція, яку сільськогосподарські підприємства пропонують на ринку, є досить однорідною. Виходячи з цього, окремо взятий суб'єкт господарювання не може суттєво вплинути на ринкову ціну продукції, яку він виробляє, так як його питома вага в загальній кількості запропонованої на сільськогосподарському ринку цієї продукції є незначною, а «цінова перехресна еластичність попиту на сільськогосподарські товари, що характеризує ступінь впливу зміни ціни на продукцію і-того сільськогосподарського товаровиробника на обсяг виробництва (продажу) j-того товаровиробника, наближається до 0» [1, с. 208-

209]. Така ситуація вимагає від сільськогосподарських підприємств з метою забезпечення їх конкурентоспроможності й ефективного управління, систематичного оцінювання попиту та пропозиції на ринку (проведення маркетингового аналізу), стану власної діяльності у розрізі стратегічних перспектив (реалізується з використанням стратегічного аналізу) та поточних потреб (забезпечує оперативний аналіз), стану господарювання конкурентів (здійснення конкурентного аналізу).

Відповідно до законів ринкової конкуренції, кількість суб'єктів господарювання на будь-якому ринку визначається ефективністю їхньої діяльності. Так, збільшення економічного ефекту від сільськогосподарської діяльності стимулює збільшення кількості сільськогосподарських підприємств, що є позитивною динамікою до досягнення критичної межі, коли пропозиція на ринку буде рівна попиту. Подальше збільшення кількості суб'єктів господарювання спричинить зменшення рентабельності їх діяльності і стане передумовою виходу збиткових підприємств з сільськогосподарського ринку.

Ринкові закони господарювання знаходять своє відображення не лише у міжгалузевому просторі, але і в рамках самої сільськогосподарської діяльності. Так суб'єкти господарювання виробляють ті види продукції, рентабельність яких вища порівняно з іншими видами. За таких умов питома вага рентабельніших видів продукції у структурі валової продукції повинна бути суттєво більшою.

Рівень рентабельності видів сільськогосподарської продукції є відношенням чистого прибутку (збитку) до всіх витрат діяльності. Виходячи з цього, варто відзначити, що основними чинниками, які здійснюють вплив на рівень рентабельності є результативність процесу управління, який передбачає ефективне використання наявних ресурсів із метою отримання максимального прибутку, та природні умови, вплив яких відображається на рівні урожайності сільськогосподарських культур та продуктивності тварин, і які досить складно передбачити і змінити.

Рівень рентабельності видів сільськогосподарської діяльності є одним із основних показників, які здійснюють визначальний вплив на розподіл коштів, які направляються в галузь у вигляді державної підтримки.

Майбутнє аграрної сфери в Україні значним чином залежить від ефективності управління діяльністю сільськогосподарськими підприємствами з боку галузевого міністерства. Результативність такого управління пов'язана з інформаційним забезпеченням процесу прийняття управлінських рішень на галузевому рівні. Проте на сьогоднішній день інформація про стан діяльності сільськогосподарських підприємств надходить у вигляді фінансової та статистичної звітності спочатку до органів статистики, і лише потім до галузевого міністерства, що значно знижує оперативність такої інформації. Ефективність управління аграрним сектором економіки можна покращити шляхом визначення на законодавчому рівні обов'язку сільськогосподарських підприємств здавати бухгалтерську звітність одночасно як до органів статистики, так і до управлінь агропромислового розвитку районних та обласних держадміністрацій.

Міністерство аграрної політики України, на відміну від значної кількості інших міністерств, приймає активну участь у формуванні методичного забезпечення облікового процесу з урахуванням галузевих особливостей. Проте на практиці стан бухгалтерського обліку є далеко не ідеальним. Гармонізація методологічних засад обліку з міжнародними стандартами створила ситуацію, коли підприємствам надається право самостійно визначатися з власною обліковою політикою, веденням чи неведенням управлінського обліку, доцільністю здійснення аналітичних досліджень.

За таких умов власники та працівники бухгалтерських та аналітичних служб на сільськогосподарських підприємствах свою увагу зосереджують на виконанні обов'язків щодо ведення бухгалтерського обліку і не в повному обсязі реалізують своє право на формування комплексного інформаційного забезпечення управління. Обліковий процес у практичній діяльності все більшої кількості підприємств стає формальним збором, реєстрацією та узагальненням інформації з метою складання фінансової, статистичної та податкової звітності.

Значною проблемою для бухгалтерів є неузгодженість методичних засад розрахунку фінансових результатів у фінансовому та статистичному обліку, що вимагає по суті паралельного ведення двох видів обліку (табл. 1).

Таблиця 1.

Методика визначення фінансових результатів діяльності сільськогосподарських підприємств за фінансовою та статистичною звітністю

№ з.п.	Показники	Методика розрахунку
1	Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування за фінансовою звітністю (форма 2 «Звіт про фінансові результати»)	Д – ПДВ – АЗ – ІВЗД – Св рп + ІОД – АВ – ВНЗ – ІОВ + Двувк + ІФД + ІД – ФВ – Ввувк - ІВ
2	Фінансовий результат від реалізації сільськогосподарської продукції і послуг за статистичною звітністю (форма 50 – с.г. «Основні економічні показники діяльності сільськогосподарських підприємств»)	ЧД – ПСв

Примітки: Д – дохід (виручка) від реалізованої продукції (робіт, послуг); ПДВ – податок на додану вартість; АЗ – акцизний збір; ІВЗД – інші вирахування з доходу; Св рп – собівартість реалізованої продукції; ІОД – інші операційні доходи; АВ – адміністративні витрати; ВНЗ – витрати на збут; ІОВ – інші операційні витрати; Двувк – дохід від участі в капіталі; ІФД – інші фінансові доходи; ІД – інші доходи; ФВ – фінансові витрати; Ввувк – втрати від участі в капіталі; ІВ – інші витрати; ЧД – чистий дохід від реалізації продукції (робіт, послуг); ПСв – повна собівартість продукції (робіт, послуг).

Не менш проблемним питанням, але уже для державного управління аграрною сферою, є неврахування органами статистики, у процесі аналітичної

обробки інформації з фінансової та статистичної звітності, облікової політики сільськогосподарських підприємств. Адже неспівставними можна вважати значну частину показників таких форм звітностей між підприємствами, які обрали для ведення бухгалтерського обліку різні методи амортизації та оцінки вибуття запасів.

Разом з цим, ефективність діяльності сільськогосподарських підприємств визначається без дотримання комплексного підходу. Вона характеризується спрямованістю на економічний та технологічний ефект і зовсім не враховує соціальний та екологічний. Проте кожен з них є важливим, має власні особливості та результативні показники.

Так, економічна ефективність характеризується великою кількістю показників для її вимірювання. Андрійчук В.Г., розглянувши в монографії «Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз», як він називає, «надумані показники», приходять до висновку, «що одним із найважливіших методологічних підходів (принципів) до побудови показників економічної ефективності є забезпечення їх чіткого економічного змісту і зіставлення в часі і просторі. Це означає, взятий для розрахунків економічний результат (ефект) і ресурси (витрати) мають бути не гіпотетичними, а реальними, тобто такими, що відображаються, а за необхідності – визначаються за фактичними даними бухгалтерського обліку суб'єктів господарювання» [1, с. 46 - 47]. Така позиція науковця є обґрунтованою та виправданою, хоча слід зазначити, що зв'язок економічного ефекту з фактичними даними бухгалтерського обліку є виправданим у короткостроковій перспективі і має за мету покращення ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств «вже сьогодні» з урахуванням реальних можливостей бухгалтерського обліку як основного інструменту інформаційного забезпечення управління. Поряд із цим, бухгалтерський облік є динамічною системою, яка постійно розвивається у відповідності до вимог практичної діяльності. Тому з огляду на довгострокову перспективу, доцільним виглядає не лише підлаштування показників ефективності діяльності під чинні дані бухгалтерського обліку, а і навпаки – удосконалення обліку у напрямі формування інформаційної бази для розрахунку показників ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств.

Економічну ефективність В.Г. Андрійчук пропонує визначати за допомогою показників продуктивності виробничих ресурсів, рентабельності виробничих ресурсів, рентабельності обороту (продажу) та ефективності за методом DEA [1, с. 50 - 70]. Виділені показники характеризують в основному фінансовий бік діяльності сільськогосподарських підприємств. Разом з тим, дослідник зазначає, що «як показує зарубіжний досвід, іноземні фірми, крім суто фінансових показників, водночас широко використовують і економічні не фінансові показники ефективності» [там же, с. 48].

Технологічна ефективність характеризується взаємодією біологічних активів та факторів виробництва. Кількісне її вираження відображається через показники урожайності сільськогосподарських культур і продуктивність тварин. Варто виокремити дві особливості технологічної ефективності.

По-перше, за рівних витрат виробничих ресурсів можливо досягнути різних значень показників урожайності культур (продуктивності тварин), по-друге, певний рівень технологічної ефективності досягається за різних витрат праці та капіталу. Ці дві обставини впливають на величину витрат на одиницю продукції та якість такої продукції, що обумовлює прямий вплив на економічну ефективність. При визначенні технологічної ефективності варто не брати до уваги витрати праці та капіталу, які спрямовані на забезпечення відповідного рівня показників урожайності сільськогосподарських культур та продуктивності тварин.

Щодо екологічної ефективності варто відзначити, що вона є складовою інтересів власників тільки за умови збереження економічної ефективності. В іншому випадку їй особливої уваги не приділяється. Враховуючи важливе значення екологічної ефективності для суспільства, забезпечення її повинно реалізуватися з використанням макроекономічних інструментів управління, які знаходяться під контролем держави. Основними показниками екологічної ефективності є: вміст гумусу в ґрунті; частка чистого прибутку, спрямована на екологічні заходи; частка сільськогосподарської продукції у загальному обсязі її виробництва, в якій вміст отрутохімікатів, нітратів і нітритів не перевищує гранично допустимих норм; частка екологічно чистої продукції у загальному обсязі її виробництва, що отримана без застосування отрутохімікатів, мінеральних добрив, стимуляторів росту штучного походження.

Подібні тенденції характеризують і соціальну ефективність – ступінь задоволення потреб колективу підприємства, його власників у засобах і умовах життєзабезпечення. Хоча їй притаманні і певні особливості. По-перше, існує залежність між економічною ефективністю та соціальною: чим вища перша, тим, за однакових інших умов, буде вищою друга, і навпаки. По-друге, мотивація працівників прямо залежить від рівня оплати праці, а можливості їх професійного зростання пов'язані з соціальним мікрокліматом на підприємстві. Тому процес забезпечення соціальної ефективності для власників є важливим, адже він пов'язаний з їх економічними інтересами. Основними показниками соціальної ефективності є: середньомісячний рівень заробітної плати на одного працівника; співвідношення соціальних виплат на оздоровлення і відпочинок та фонду оплати праці; співвідношення середньодобової тривалості робочого дня та фонду оплати праці; сума витрат на перепідготовку кадрів; частка чистого прибутку, спрямована на соціальні заходи.

Таким чином, для розрахунку результативності обраних цілей у процесі господарювання потрібно дотримуватися комплексного підходу до визначення ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств у розрізі економічних, технологічних, екологічних та соціальних показників.

Орієнтацію аналітичного процесу на економічний ефект частково спричинено інтересами власників сільськогосподарських підприємств, основною ціллю яких є отримання максимального прибутку. Технологічна, екологічна та соціальна ефективність їх цікавить лише за умови, коли вони здійснюють прямий позитивний вплив на економічний ефект. Враховуючи загальнодержавну важливість екологічної та соціальної складової, які

декларуються в Законі України «Про державну статистику», де у вступі зазначається, що метою здійснення державної статистичної діяльності є отримання всебічної та об'єктивної статистичної інформації щодо економічної, соціальної, демографічної та екологічної ситуації в Україні та її регіонах і забезпечення нею держави та суспільства, доцільно ввести або нову форму статистичної звітності, в якій би відображалися показники економічної, соціальної, технологічної та екологічної ефективності, або внести зміни до чинних форм звітності.

Проаналізувавши чинні на сьогоднішній день форми статистичної звітності, які складаються сільськогосподарськими підприємствами України, було виявлено, що показники економічної та технологічної ефективності знаходять своє відображення у формі 50-сг «Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств за 20 __ рік». Показники ж соціальної та екологічної ефективності у статистичній звітності не відображаються. Виходячи з цього вважаємо доцільним доповнити форму 50-сг показниками, які характеризують соціальний та екологічний ефект діяльності і відповідно змінити назву самої форми, сформулювавши її у наступному вигляді – «Основні показники ефективності роботи сільськогосподарських підприємств за 20 __ рік».

Такі зміни забезпечать комплексний підхід до обліково-аналітичного процесу управління, як на рівні діяльності сільськогосподарських підприємств, так і на галузевому, територіальному і державному рівнях.

Однією з суб'єктивних особливостей діяльності сільськогосподарських підприємств є методика ведення обліку їх діяльності, яка визначена у положенні (стандарті) бухгалтерського обліку (П(С)БО) № 30 «Біологічні активи», яке введено в дію з 1 січня 2007 року [8]. У відповідності до нього внесені зміни до об'єктів обліку, оцінки активів, плану рахунків, нарахування зносу, визначення фінансового результату від сільськогосподарської діяльності та зміни до фінансової і статистичної звітності.

Основним нововведенням П(С)БО № 30 «Біологічні активи» є оцінка активів за справедливою вартістю. Це є крок в напрямі глобалізаційних процесів. З упровадженням П(С)БО № 30 «Біологічні активи» [8], який відповідає змісту МСБО № 41 «Сільське господарство» [6, с. 142-146], робиться спроба гармонізації національних та міжнародних положень (стандартів) бухгалтерського обліку. Але разом з тим, національні українські сільськогосподарські підприємства зіткнулися з низкою проблем, які потребують негайного вирішення. Основними з них є потреба у перепідготовці кадрів, відсутність єдиної методики оцінки активів за справедливою вартістю і необхідність внесення змін до систем збору, фіксації, обробки, відображення, подання для прийняття управлінських рішень та зберігання інформації.

Разом із необхідністю пристосовуватися до ринкової конкуренції, яка значно загострилася після вступу до Світової організації торгівлі та введенням Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 30 «Біологічні активи», сільськогосподарське виробництво залишається одним із найризикованіших видів підприємницької діяльності. Ризиковість визначається такими чинниками

як: сезонність виробництва, залежність від погодних та кліматичних умов, тривалий термін обороту капіталу, велика складність зміни асортименту продукції та технології тощо. Тому наявність економічної політики, яка полягає в оцінці наявного і бажаного стану господарської діяльності, аналізі впливу внутрішніх та зовнішніх чинників на функціонування підприємства, чіткому визначенні і формалізації стратегії, є необхідною умовою ефективного господарювання та високого рівня конкурентоспроможності вітчизняних сільськогосподарських підприємств.

Разом із цим на функціонування сільськогосподарських підприємств здійснює вплив низка об'єктивних галузевих особливостей. До них варто віднести: використання землі поряд із трьома основними ресурсами, які залучаються у виробництво промисловими підприємствами – основні і оборотні фонди та жива праця; іммобільність ресурсів; вплив на здійснення господарського процесу природних явищ, що спричиняє необхідність враховувати у процесі управління ризики та умови невизначеності; сезонність виробництва, в результаті чого робочий період не збігається з періодом виробництва; різні терміни зберігання та умови реалізації виготовленої продукції, що вимагає усвідомлення взаємозв'язків між галузевими представниками єдиного технологічного циклу; значний період відтворення основних засобів; наявність тривалого часового інтервалу між періодами здійснення витрат та отримання доходу; використання в якості засобів та предметів праці живих організмів, які підпорядковані біологічним законам відтворення; необхідність кредитного забезпечення операційної діяльності, що є наслідком вище зазначених факторів.

Крім галузевих особливостей, виробничий процес у сільському господарстві залежить і від науково-технічних, біологічних, соціальних та економічних чинників. Все це вимагає глибоких економічних знань, системного та комплексного аналізу, врахування закономірностей та взаємозв'язків. Адже недооцінка будь-якого чинника може створити управлінську проблему (ситуацію, задачу), яка негативно впливає на результати господарської діяльності. Так, неврахування природних умов може спричинити низьку врожайність, що відобразиться на результатах господарської діяльності. Різна тривалість виробничого циклу та сезонність робіт потребує відповідного забезпечення оборотними коштами. Зневажливе ставлення до цього чинника може призвести до потреби в залучених коштах, за які треба платити, або взагалі до критичного фінансового стану, коли для продовження виробництва не буде вистачати ресурсів. Складність визначення собівартості потребує постійного контролю за ринковими цінами та власними витратами на виробництво. Недостатня увага з боку управлінців до цієї особливості може призвести до стану, коли собівартість продукції буде перевищувати ринкову ціну, що негативно відобразиться на фінансових результатах діяльності. Поповнення виробничого процесу за рахунок частини продукції власного виробництва вимагає наявності складів для її зберігання. Недооцінка цього чинника може спричинити в кращому випадку необхідність купувати продукцію, аналогічну власній за більш високою ціною, а в гіршому – не

завантаження наявних потужностей та зменшення обсягів виробництва. Необхідність ведення обліку витрат у розрізі окремих об'єктів, процесів та видів робіт є обов'язковою умовою ефективного управління. Адже управлінці повинні контролювати фінансовий результат від кожного виду продукції, процесів, видів робіт. В іншому випадку підприємство ризикує, виробляючи нерентабельні види продукції, неефективно проводити роботи чи реалізовувати технологічні процеси, що негативно впливає на фінансовий стан. Можливість землі збільшувати свою вартість під час ефективного використання є одним із ресурсів покращення господарського стану. При цьому вартість землі залежить від її родючості. Не враховуючи цей чинник, підприємство ризикує отримати низьку урожайність сільськогосподарських культур.

Усі вище зазначені галузеві особливості діяльності сільськогосподарських підприємств здійснюють прямий вплив на аналітичне забезпечення процесу прийняття управлінських рішень.

Вплив природних умов вимагає від аналітичного забезпечення управління діяльністю сільськогосподарських підприємств розробки сценаріїв дій завчасного реагування на них. Цього можна досягнути при використанні методів прогнозування та комплексного забезпечення управлінців інформацією щодо достовірно наявних власних ресурсів праці та капіталу, можливих шляхів залучення грошових коштів, реакції конкурентів на вплив природних умов та стану попиту і пропозиції на ринку сільськогосподарської продукції.

Сезонність та різна тривалість виробничого циклу в сільському господарстві спричиняють необхідність, по-перше, у формуванні інформаційної бази для планування виробничого процесу, особливо щодо руху грошових коштів, по-друге, в обґрунтуванні достатності власних ресурсів, а в протилежному випадку – доцільності залучення зовнішніх позик, по-третє, у веденні аналітичного обліку у розрізі виробництва окремих видів сільськогосподарських культур чи порід тварин, що обумовлено потребою у визначенні рентабельності кожного з видів продукції та її впливу на загальний фінансовий результат.

Складність визначення собівартості потребує постійного моніторингу ринкових цін кожного з видів продукції, які виробляються, паралельного визначення виробничої собівартості та зіставлення її з ринковою, забезпечення інформаційною базою процес планування виробничої собівартості кожного з видів сільськогосподарських культур чи порід тварин та вивчення співвідношення попиту і пропозиції на різних ринках, як в середині країни, так і за її межами.

Використання у виробничому процесі частини продукції власного виробництва вимагає від аналітичного забезпечення управління, по-перше, здійснення розрахунку потреб сировини, яку необхідно для поновлення виробничого циклу, по-друге, ведення аналітичного обліку та аналізу виробленої сільськогосподарської продукції з визначенням частки, що реалізовуватиметься, та частки, яка буде використовуватися в майбутньому періоді для продовження виробництва у розрізі видів сільськогосподарських культур чи порід тварин, по-третє, визначення потреби у складських

приміщеннях та витратах, які необхідно понести для збереження якісних характеристик продукції, яка буде в них знаходитися.

Необхідність ведення обліку витрат у розрізі окремих об'єктів, процесів та видів робіт є особливо типовою вимогою до обліково-аналітичного забезпечення управління діяльністю сільськогосподарських підприємств. Вона обумовлена значним за тривалістю часом виробничого процесу, протягом якого потрібно здійснювати відмінні за своєю суттю процеси та роботи. Разом із цим, для сільськогосподарських підприємств притаманний значний часовий розрив між понесеними витратами на виробництво продукції та отриманням доходу від їх реалізації. За таких умов невід'ємною частиною результативної діяльності є контроль за ефективністю різних видів робіт та процесів.

Вплив земельного ресурсу, який є характерною особливістю для сільськогосподарської діяльності, на аналітичне забезпечення управління виявляється через потребу у постійному моніторингу родючості ґрунтів, яка, в свою чергу, є передумовою технологічного ефекту.

Враховуючи всі вищевказані чинники, які впливають на господарську діяльність, нагальною виглядає необхідність покращення інформаційної бази управління діяльністю сільськогосподарських підприємств в напрямку забезпечення його комплексності та системності, шляхом теоретичного розвитку та практичного застосування управлінського аналізу. Саме це дозволить своєчасно виявляти вплив тих чи інших чинників на діяльність підприємства та за допомогою управлінських рішень усунути їх негативні наслідки.

Узагальнюючи вищевикладений матеріал, систематизуємо галузеві особливості діяльності сільськогосподарських підприємств та їх вплив на аналітичне забезпечення процесу прийняття управлінських рішень (табл. 2).

З таблиці 2 видно, що на аналітичне забезпечення управління діяльністю сільськогосподарських підприємств впливають як об'єктивні галузеві особливості, так і суб'єктивні, які обумовлені державною політикою у сфері аграрного виробництва. Усі вони потребують врахування. Саме комплексний підхід до формування інформаційного забезпечення процесу прийняття управлінських рішень як на макроекономічному рівні, так і на рівні суб'єктів господарювання дозволить системно підійти до вирішення наявних проблемних питань у сільськогосподарській галузі.

Висновки. За результатами дослідження галузевих особливостей діяльності сільськогосподарських підприємств проведено їх структурування та визначено вплив кожної з них на аналітичне забезпечення управління.

Оцінка впливу галузевих особливостей на аналітичне забезпечення управління діяльністю сільськогосподарських підприємств дозволила визначити основні проблемні питання формування інформаційної бази процесу прийняття управлінських рішень: неузгодженість та недосконалість методологічних та методичних засад ведення бухгалтерського обліку, недотримання комплексного підходу до оцінки стану діяльності суб'єктів господарювання.

Таблиця 2.

Галузеві особливості та їх вплив на аналітичне забезпечення управління діяльністю сільськогосподарських підприємств

	Галузеві особливості	Вплив галузевих особливостей на аналітичне забезпечення управління діяльністю сільськогосподарських підприємств
Об'єктивні	Неконтрольований вплив природокліматичних умов на сільське господарство	Вимагає від аналітичного забезпечення управління обґрунтування можливих сценаріїв дій завчасного реагування на різні умови природного середовища
	Сезонність виробництва	Спричиняє необхідність у формуванні інформаційної бази для планування виробничого процесу, особливо щодо руху грошових коштів, та обґрунтуванні достатності власних ресурсів, а в протилежному випадку – доцільності залучення зовнішніх позик
	Тривалий часовий інтервал між періодами понесення витрат та отриманням доходу	Каталізує необхідність постійного інформування управлінського персоналу щодо наявних власних фінансових ресурсів та вартості і можливості використання позичкового капіталу. Вимагає формування інформаційної бази для планування руху грошових коштів. Спричиняє виникнення розбіжностей між значеннями показників фінансових результатів у фінансовому та податковому обліку
	Використання у виробничо-му процесі частини продукції власного виробництва	Обумовлює доцільність розрахунку потреби у складських приміщеннях і сировині, яка необхідна для поновлення виробничого циклу
	Різні терміни зберігання та умови реалізації продукції	Потребують ведення аналітичного обліку в розрізі видів сільськогосподарської продукції та окремих процесів господарської діяльності
	Використання в якості засобів та предметів праці живих організмів	Спричиняє необхідність у процесі формування інформаційного забезпечення управління враховувати особливості життєвого циклу живих організмів у розрізі їх видів
	Використання землі як одного з ресурсів виробництва	Обумовлює потребу в постійному моніторингу родючості землі
Суб'єктивні	Реформи в аграрному секторі економіки України: приватизація об'єктів АПК, розвиток нових форм господарювання на селі, регулювання земельних відносин	Відсувають на другорядний план проблеми аналітичного забезпечення управління діяльністю сільськогосподарських підприємств
	Низький рівень концентрації та монополізації сільськогосподарського виробництва	Заважає зосередженню управлінського потенціалу в рамках діяльності окремо взятого суб'єкта господарювання, що негативно відображається на рівні організації та ефективності реалізації аналітичних робіт
	Дотаційність аграрного сектору економіки	Стимулює підвищення ефективності державного та галузевого управління діяльністю сільськогосподарських підприємств, чого можливо досягнути за умови різнобічного інформаційного забезпечення процесу прийняття управлінських рішень як на макроекономічному, так і на мікроекономічному рівні
	Низька рентабельність сільськогосподарської діяльності	Обумовлює потребу в комплексному підході до аналітичного забезпечення управління з метою виявлення резервів підвищення результативності діяльності
	Необхідність постійного визначення ринкової вартості біологічних активів	Потребує паралельного обліку виробничої та ринкової собівартості продукції у розрізі видів сільськогосподарських культур (порід тварин). Вимагає системного проведення моніторингу рівня попиту та пропозиції на різних ринках.

Основними з перспектив подальших досліджень із визначеної проблематики вважаємо пошук шляхів вирішення проблемних питань, пов'язаних із підвищенням ефективності реалізації обліково-аналітичного механізму менеджменту в аграрному секторі економіки України.

Список використаних джерел

1. Андрійчук В.Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз : монографія / В.Г. Андрійчук – Вид. 2-ге без змін. – К. : КНЕУ, 2006. – 292 с.
2. Гудзинський О.Д. Економічна теорія та реалізація її положень в механізмах розвитку АПК / О.Д. Гудзинський, Г.Г. Кірейцев, В.К. Савчук // Економічна теорія. – 2005. – № 2. – С. 80 – 95.
3. Гудзинський О.Д. Теоретичні аспекти формування обліково-аналітичного механізму менеджменту / О.Д. Гудзинський, Г.Г. Кірейцев, Т.М. Пахомова // Облік і фінанси АПК. – 2008. – № 3. – С. 89-92.
4. Ковальчук М.І. Економічний аналіз діяльності підприємств АПК : підручник / М.І. Ковальчук. – К. : КНЕУ, 2005. – 390 с.
5. Лазаришина І.Д. Економічний аналіз в Україні: історія, методологія, практика : монографія / І.Д. Лазаришина – Рівне : НУВГП, 2005. – 369 с.
6. Міжнародні стандарти фінансової звітності: тести: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 7.050106 та 8.050106 “Облік і аудит” / За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. – Житомир : ПП “Рута”, 2006. – 172 с.
7. Павленко А.Ф. Трансформація курсу «Економічний аналіз діяльності підприємств»: наук. доповідь / Павленко А.Ф., Чумаченько М.Г. – К. : КНЕУ, 2001. – 88 с.
8. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 30 "Біологічні активи" [Електронний ресурс] / наказ Міністерства фінансів України № 790 від 17.11.2005 р. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z1456-05>.
9. Савчук В.К. Аналіз господарської діяльності сільськогосподарських підприємств / Савчук В.К. – К. : Урожай, 1995. – 328 с.
10. Шеремет А.Д. Методологические подходы к детализации и объединению учетно-аналитических дисциплин / А.Д. Шеремет // Экономический анализ: теория и практика. – 2006. – № 7 (64) – С. 2 – 10.
11. Шкарабан С. Методологія наукових досліджень з економічного аналізу [Електронний ресурс] / С. Шкарабан // Наукові записки. – 2005. – № 4. – Режим доступу: http://www.library.tane.edu.ua/images/nauk_vydannya/gcit6Y.pdf.

Подано до редакції 23 лютого 2011 року

Мыскин Ю.И.

Отраслевые особенности деятельности сельскохозяйственных предприятий и их влияние на аналитическое обеспечение менеджмента

В статтє систематизированы отраслевые особенности деятельности сельскохозяйственных предприятий и определено их влияние на аналитическое обеспечение управления.

Ключевые слова: *аналитическое обеспечение, управление, отраслевые особенности, сельскохозяйственные предприятия.*

Myskin Y.I.

Sectoral characteristics of farms and their impact on analytical support management

The article systematically sectoral features of the farm and determined their impact on analytical support management.

Keywords: *analytical support, management, sectoral features farms.*

Мискін Юрій Ігоревич – доцент кафедри бухгалтерського обліку Національного університету державної податкової служби України.